

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Doktori disszertáció (tézisek)

Paár Ádám Ferenc

Győr-Moson megye és Győr törvényhatósági jogú város 1922 és 1947
közötti országgyűlési képviselőválasztásainak társadalomtörténeti
hátttere

Történelemtudományok Doktori Iskola

Dr. Erdődy Gábor DSc, az MTA doktora, tanszékvezető, egyetemi tanár

Társadalom- és gazdaságtörténet doktori program

Dr. Kövér György CSc, az MTA doktora, egyetemi tanár

A bizottság tagjai és tudományos fokozatuk

A bizottság elnöke: Dr. Izsák Lajos DSc, professzor emeritus

Felkért bírálók: Dr. Sipos Balázs PhD, egyetemi adjunktus

Dr. Bódy Zsombor PhD, egyetemi docens

Titkár: Dr. Varga Zsuzsanna Csc, habil. egy. docens

Tagok: Dr. habil. Hubai László Csc, főiskolai tanár

Dr. Vida István (póttag),

Dr. Szakál Gyula (póttag)

Dr. Gyáni Gábor CMHAS, egyetemi tanár

2015

1. A disszertáció témája

Napjainkban megújult érdeklődés övezi a Horthy-korszak, valamint az 1945-48 közötti koalíciós időszak történetét, különösen párt- és választástörténetét. Úgy gondolom, hogy az adott időszakok politikai rendszerének jellegével, a pártrendszer szerkezetével, a pártok kapcsolatával, társadalmi beágyazottságukkal kapcsolatos teljes körű vizsgálatra leginkább a korabeli választások nyújtanak lehetőséget. A választásokon a pártok és jelöltjeik eredménye jelzi – legalábbis a demokratikus rendszerekben – társadalmi beágyazottságuk mértékét, anyagi és szervezeti képességeiket, valamint programjuk népszerűségét. Ugyanakkor a választási rendszerbe épített „biztonsági fékek” eltorzíthatják a választás kimenetelét, ahogyan az a magyar parlamentarizmus történetének nagyobb részében, így a Horthy-korszakban, valamint az 1947-es választáson kimutatható. Továbbá a Horthy-korszakban és 1945-1947 között nemcsak a választási rendszerek torzítottak, hanem maga a pártrendszer is: a Horthy-korszakban „balra zárt” a pártstruktúra (kizárva a szociáldemokráciától balra álló Kommunista Pártot), 1945-47 között pedig „jobbra” (a szélsőjobboldal mellett a korábbi, ekkorra felosztatott kormánypárt, valamint a keresztényszocializmus kizárásával), miközben a rendszerszintű változások szintje alatt feltehetően az egyének jelentős részének attitűdjei stabilak maradtak.

Ahogyan Hubai László választáskutató fogalmazott, a választásokkal szemben támasztott két alapvető követelmény, hogy a választás megfeleljen a kormányozhatóság elvének (vagyis mindenképpen kormányzóképes többséget eredményezzen), és az arányosság, vagy másként a reprezentativitás elvének (vagyis leképezze a társadalom eszmei-ideológiai tagoltságát).¹ A dualista időszak kezdetétől (1867) kezdve a mindenkori kormányzat az utóbbi elvet az előzőnek rendelte alá, vagyis – a politikai rendszert fenyegető közjogi konfliktusok elkerülésének, valamint a társadalmi status quo fenntartásának szándékával – a kormányzóképeséget részesítette előnyben, és ehhez a feltételhez alakította a választójogi szabályozást. Mindez visszahatott a pártrendszerre is: 1944-ig a kormányzást kis megszakításokkal (az 1906-1910-es és az 1918-19-es időszak kivételével) egy mindenkori, változó nevű mamutpárt gyakorolta és az ellenzéki térfelet kis pártok töltötték be, amelyek örök ellenzékiiségre „ítéltettek” (legalábbis országos szinten).

Még az 1945-ös nemzetgyűlési választás eredménye tükrözhetette leginkább hitelesen a pártpreferenciákat, hiszen az 1945. évi VIII. törvény alapján tartották meg a választást, amelyik deklarálta az általános választójogot és titkos szavazást, megszüntetett minden korábbi cenzust

¹ Hubai László: Kis magyar választási földrajz 1920-2002. *Rubicon*, 2002/4-5. 4.

(igaz, bevezette a nemzetiségi cenzust, a német nemzetiséget hozva hátrányos helyzetbe), és az urnához járulók aránya a magyar választástörténetben mindmáig példátlanul magas – 92%-os – volt. A hatályos választójogi törvény – a nemzetiségi cenzust leszámítva – összemérhető volt a nyugat-európai választójogi törvényekkel. Csakhogy a pártrendszer „jobbra zárt” jellege szükségszerűen torzítóan hatott a politikai irányultság megjelenítésére. A korábbi nemzeti konzervatív, a keresztényszocialista és a szélsőjobboldali pártcsaládok összeomlottak, megszűntek, ez pedig együtt járt azzal, hogy a pártrendszer is átstrukturálódott: a legálisan működő pártok közül a Polgári Demokrata Párt és a Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt (FKGP) váltak a legálisan működő „jobbaldallá”. Az antikommunista, vagy a baloldali fordulattól tartó tömegek beáramlása az FKGP-ba átformálta a párt arculatát, szociológiai értelemben gyűjtőpárttá alakítva az FKGP-t. Az 1947-es választásra elkészült új választójogi törvény (1947:XXII. tc.) jelentősen szigorította az aktív választójog feltételeit, a koalíció pártjai, különösen a Magyar Kommunista Párt és szövetségesei érdekében, vagyis a választójogi törvény visszalépést jelentett az 1945-ös választójogi törvényhez képest.

A cenzusok mellett a mindenkori rendszerek egyéb módszereket is bevetettek a kormányzati stabilitás biztosítására, vagyis az ellenzék fragmentált állapotban tartására. Ilyen eszköz volt az egyéni választókerületekben a nyílt szavazás a dualista időszak és a Horthy-korszak választásainak nagy részében, az ajánlási rendszer, a körzethatárok egyenlőtlen beosztása (az ún. gerrymandering), az ellenzéki propaganda terjesztésének akadályozása a sajtószabadság korlátozásával, végső esetben „keményebb” eszközök, mint az ellenzéki pártok gyűléseinek megakadályozása, vagy felosztatása a karhatalom által. Természetesen a mindenkori kormánypárt támaszkodhatott a kormányzat által kinevezett és iránta lojális közigazgatási apparátusra, a helyi társadalom elitjére, valamint a helyi (községi, megyei) hivatalos sajtótermékekre, amelyen keresztül bemutathatta jelöltjeit, és artikulálhatta programját, törekvéseit. Bár 1945-ben a cenzusok megszűntek, visszaélések az 1947-es választáson is sor kerültek: a már említett választójogi korlátozáson kívül ilyen volt félmillió személy kihagyása a választói névjegyzékből, vagy a jobban ismert „kékcédulák”, azaz névjegyzék-kivonatok felhasználása a Kommunista Párt választási csalásához.

A régiós és lokális társadalmakban a pártosodás folyamata gyakran eltér az országostól: olyan törésvonalak, amelyek országos szinten jelentéktelenek, lokálisan jelentősek. Vagyis hipotézisem szerint még egy, az ellenzék számára hátrányos választási rendszer esetén is lehetőség van arra, hogy a pártrendszer mintázata eltérjen az országostól. Ennek egyik példája a két világháború közötti Győr törvényhatósági jogú város volt, ahol – a város gazdasági

szerepéből fakadó szociológiai, pártszervezési okok, valamint a szavazás arányos, listás és titkos jellege következtében – a Horthy-korszak kormánypárt önmagában gyenge volt, és a városi pártpolitika a keresztényszocialista-szociáldemokrata tengely mentén szerveződött; ennek megfelelően Győr, pontosabban a város 2. választókerülete egyike volt a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) legjobb körzeteinek.² Az északnyugati régió (Budapest mellett) a keresztényszocializmus hinterlandja volt, ahol Győr városának 1. választókerületében, valamint 1922-1931 között a halászi és az öttevényi kerületben mindig kereszténypárti jelöltet választottak meg.

Ezekből a példákból is érzékelhető, hogy a választási rendszer nem létezik önmagában: a pártrendszer szerkezetével kölcsönösen visszahatnak, reflektálnak egymásra. Disszertációmban arra teszek kísérletet, hogy a két korszak, a Horthy-korszak és az 1945-48 közötti időszak választás- és párttörténet megvizsgáljam az egyén és az országos politika közötti köztes „mezoszinten”. Céлом, hogy bemutassam, egy választott, igencsak összetett régió – Győr-Moson-Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék és Győr törvényhatósági jogú város – társadalmi és gazdasági szerkezete, törésvonalai milyen módon befolyásolták a térség pártosodását. Egyetértve Bódy Zsomborral, úgy vélem, hogy a társadalom oldaláról 1945 előtt adott volt a parlamentarizmushoz szükséges feltétel: a magyar társadalom törésvonalai mentén megtörtént a pártképződés, és az ország egyes régiói világos, markáns pártpolitikai mintázattal rendelkeztek.³

A disszertáció tárgya politikai társadalomtörténeti jellegű. A politikai társadalomtörténet két diszciplína, a társadalom- és politikatörténet határmezsgyéjén terül el. Régóta célja a hazai történettudománynak, különösen a politikatörténet-írásnak, hogy az eddiginél szervesebben alkalmazza más tudományterületek, így a politikatudomány módszertanát és kutatási eredményeit. Disszertációmban igyekszem példát nyújtani arra vonatkozóan, hogyan egyesülhetnek a politikatörténet-írás és a politológia egymástól széttartó útjai. Úgy gondolom, hogy a két diszciplína integrálása leginkább a választás- és párttörténet által valósítható meg. Disszertációmban ennek a célnak a megvalósítására teszek kísérletet.

² Ld. erről: Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza. Bp., 2001., Napvilág Kiadó III. köt. 589.

³ Bódy Zsombor: Parlamentarizmus a parlament falaink kívül (Észrevételek a magyar parlamentarizmus társadalmi beágyazottságával kapcsolatban a XX. század első felében). *Politikatudományi Szemle*, 2014/2. 35.

2. Fogalmi keretek

Először a tér és idő problematikájáról kell szót ejtenem. Felmerülhet a kérdés, hogy miért éppen ebben a térben, és ebben az időben vizsgálom a pártosodást. A tér kiválasztását indokolja, hogy a Horthy-kori, valamint az 1945 utáni választás- és párttörténetet egy kivételesen összetett régió társadalmi és gazdasági viszonyaiba ágyazhatom bele. Közigazgatásilag egyelőre egyesítettnek (továbbiakban: k .e. e.) nevezték el azokat, a trianoni békeszerződéssel erősen megcsonkított vármegyéket, amelyeket takarékosági okból összevontak az 1923. évi XXXV. tc. értelmében. Így összevonták a korábban önálló Moson és Pozsony megyét Győr megyével, amelyik kisebb területvesztést szenvedett el.

Különösen Győr és Moson megyékre fordítok figyelmet, hiszen bár a két északnyugati törvényhatóság múltjában több közös vonás van (nyugati piacokkal való intenzív kapcsolat, relatív magas népsűrűség, amelyik a kivándorlás motorja, népesség-kibocsátó megyék, magas szintű, és Magyarország átlagánál magasabb írni-olvasni tudás), ám más téren eltérőek. Győrben csak két faluban (Györsövényháza, Győszentiván) volt nemzetiségi lakosság (előbbiben német, utóbbiban horvát), míg Moson volt a „legnémetebb” vármegye; az egyetlen megye volt, ahol a 19. században a németiség a népesség abszolút többségét tette ki. Emellett Győr és Moson megyék három nagyipari központ vonzáskörzetében feküdtek: Győr városa, valamint Magyaróvár és Moson városok az iparosodás szigetei voltak az agrártársadalom tengerében. A trianoni békeszerződés következtében Győr volt az ország második legjelentősebb ipari központja (Budapest után), ahol nagyszámú munkásság koncentrálódott.⁴

Hipotézisem szerint ebben a térben a Lipset-Rokkan-féle törésvonalak is az adott törvényhatóságok sajátosságaihoz igazodtak. Az amerikai Seymour Martin Lipset és a norvég Stein Rokkan nevéhez kötődő törésvonal (cleavage)-elmélet központi szerepet játszik a politikai szociológiában. A két politikatudós a pártképződést négy ún. törésvonalra vezette vissza, amelyek a 18. század végi és a 19. századi „megkettőzött” – részben „nemzeti”, részben „gazdasági” – forradalomban gyökereznek. A nemzetállam megszületésével együtt járt a centrum-periféria és az egyház-állam törésvonal megjelenése, míg az ipari forradalommal markánsná vált az ipar és a mezőgazdasági szektor, illetve a munkaadók és munkavállalók közötti ellentét. A Lipset-Rokkan-féle törésvonalakat a választott régió viszonyaira alkalmazom. Mindenekelőtt létezett egy nemzetiségi színezetű centrum-periféria törésvonal,

⁴ Hammer Gyula: Győr. Várostörténeti tanulmány. Győr szab. kir. város kiadása. Győr, 1936., Széchenyi Könyvnyomda, Dávid Lajos-Lengyel Alfréd-Z. Szabó László (szerk.): Győr. Várostörténeti tanulmányok. 1971., Győr Megyei Város Tanácsa.

amelyik igencsak tartósnak bizonyult, és gyakorlatilag az 1946-os kitelepítéssel zárult le. Ez a nemzetiségi ellentét lényegében a „magyar” vagy „magyarosodott” központok és a német „vidék” konfliktusa volt az egykori Moson megye területén. Győr megyében, ahol a nemzetiség aránya csekély volt, nemzetiségi ellentét nem terhelte a centrum-periféria törésvonalat, vagyis a város-falu konfliktust. A nemzetiségi konfliktusszerkezethez kapcsolódott egy, valamivel kevésbé virulens felekezeti ellentét, mivel az 1930-as évek második felében megkezdett, és 1945 után – más feltételek között – folytatott telepítés együtt járt nemcsak a német nemzetiségi, hanem a római katolikus tömb megbontásával.

A törésvonalak egy része fennmaradt a különböző politikai rendszerekben. Ezért lehetetlen a társadalomtörténeti folyamatokat a politikatörténetben bevett korszakhatárokhoz kötni. A kezdőpontot (1922) indokolja, hogy ez volt az első olyan választás, amelyik a trianoni Magyarországon zajlott, a végpontot (1947) pedig az, hogy a történeti szakirodalom egy része az 1947-es választást tekinti fordulópontnak, amelyet követően a koalíciós kormányzáson alapuló demokratikus kísérlet, a többpártrendszer és a parlamentarizmus felszámolása gyorsabb üzemmódra állt át.

Nemcsak politikatörténeti, hanem társadalomtörténeti szempont is szól az 1922-1947 időhatárok kijelölése mellett. 1947-re nagyjából befejezettnek tekinthető a két világháború közötti társadalom felszámolása: a földreform következtében dominánssá vált a kisbirtok (1945), a nagyiparban lezajlott az államosítás, valamint megtörtént a németek kitelepítése (1946), és a helyükre mások (csehszlovákiai menekültek, szigetköziek, borsodi telepések) letelepítése (1945-47); a lakosság részleges kicserélődése a korábban német nemzetiségi többséggel rendelkező Mosonban alapján új helyzetet teremtett nemcsak a nemzetiségi viszonyrendszerben, hanem a politikai életben is, az egyházat is érintő földreform pedig Győrben és Mosonban is meggyengítette a térségben domináns katolikus egyház pozícióját. Mindezek a társadalmi és nemzetiségi változások alapján formálták át a háború utáni társadalmat.

A disszertációban, a témából fakadóan, különböző tudományterületek, rész-diszciplínák szemléletmódját kellett integrálni: a történettudomány mellett mindenekelőtt a politikatudomány, valamint ennek részterületei, a politikai szociológia és a választási földrajz fogalmaira és nézőpontjaira támaszkodtam. A választási földrajz első fázisában gyakorlati eszközként jelent meg, elsőként Elbridge Gerry amerikai politikus „szalamandraíval” az Egyesült Államokban. Massachusetts kormányzója, majd az Egyesült Államok alelnöke a

választási körzethatárok újrarajzolásával saját pártja győzelmi esélyeit igyekezett növelni. Nevéből és a szalamandra szóból származik a „gerrymandering” kifejezés, utalva a szalamandra alakú körzetekre. A humoros kifejezés már a politológia és választáskutatás bevett fogalma lett. A 19. század végén a francia André Siegfried használta elsőként a választási földrajz kifejezést, aki Nyugat-Franciaország politikai földrajzának ismertetésével, három szubrégiójának (Normandia, Belső Nyugat, Alsó-Bretagne) felvázolásával, a politikai értékválasztás mögött meghúzódó gazdaságföldrajzi, szociológiai tényezők feltárásával, és ezeknek a „tempéraments”, azaz a vérmérséklet fogalmába való sűrítésével (ennek jelentését az attitűd kifejezés adja vissza leginkább) megteremtette a választási földrajz fogalmi rendszerét és metodológiáját. Siegfried megkülönböztette egymástól az „embernek” és a „zászlónak” szóló szavazatot: vagyis felfedte, hogy egy helyben népszerű személyiségnek húzóereje van a lokális közösségben, függetlenül a pártja támogatottságától.

Rudolf Heberle német szociológus a politikai ökológia fogalmának megalkotásával, és módszertanának kidolgozásával járult hozzá a választási földrajz fogalmi tisztázásához. Magyarországon a választási földrajz a történettudományban jelent meg, Borsányi György, Ránki György, Szécsényi Mihály tanulmányai révén, majd többek között Hajdú Zoltán, Horváth J. András, Hubai László, Ignác Károly, Paksy Zoltán, Szabó Dániel és Wiener György munkáinak köszönhetően.

Véleményem szerint a k. e. e. vármegyék és Győr városa jelentik azt az egységet, amelynek a szintjén van értelme a kutatásnak. A mikroszintű, falvakra lebontott vizsgálat lehetetlen a települések nagy száma, a választási jegyzőkönyvek szétszórtsága, részben hiányos volta, valamint az ökológiai tévkövetkeztetésben rejlő kockázat miatt. A választási jegyzőkönyvek bejegyzései nem a számszerű adatok, inkább a politikai kultúrára, az állampolgári tudatosságra, vagy annak hiányára vonatkozó bejegyzések miatt voltak érdekesek (pl. a visszautasított szavazók jegyzékében, milyen indokkal utasították vissza a szavazókat). A szavazók mint egyének helyett inkább a pártok és törésvonalak megyei szintű vizsgálatára fordítottam figyelmet.

Azt a módszert alkalmaztam, hogy bemutattam, milyen formában jelentkeztek a k. e. e. vármegyék és Győr városa területén a Lipset-Rokkan-féle törésvonalak, ugyanakkor a pusztán társadalmi különbségeket, a munkaadó-munkás és nagybirtok-kisbirtok ellentéteket nem vizsgáltam. Azokra az ellentétekre voltam kíváncsi, amelyek helyi színnel rendelkeztek. Hat ilyen törésvonalat, illetve konfliktust találtam. Ezek a katolikus-protestáns ellentét, a

felekezetek és a baloldali munkáspártok és szavazóik közötti ellentét, a zsidó-keresztény konfliktus (Győr városában), a nemzetiségi ellentét – főleg a német-magyar relációban –, a telepések és mosoni lakosok ellentéte, amelyik kapcsolódik a nemzeti konfliktushoz, és végül Moson és Magyaróvár közigazgatási ellentéte a tervezett városegyesítés kérdésében. Miután megvizsgáltam ezeket a konfliktusokat, és a mögöttük meghúzódó érdekeket, motivációkat, felvázoltam a politikai régió mintázatát.

A disszertációban először felvázoltam a választáskutatás tudománytörténeti és elméleti alapjait. Ebben a fejezetben igyekeztem tisztázni a választói magatartással kapcsolatos fogalmakat és elméleteket. Ezt követte a második fejezetben az 1922-1947 közötti időszak pártjai és pártcsaládjai arculatának a bemutatása, két kérdésre tekintettel: milyen szociológiai rétegek álltak egyik vagy más párt és pártcsalád mögött, és milyen pártpolitikai mintázat mutatható ki az ország különböző területein. Tekintettel arra, hogy a korszak magyarországi pártjai is sokfélék voltak szervezeti jellegzetességeik szerint, ezért szükséges volt egy elméleti bevezetőben a párttípusok fejlődési ívének a felvázolása. A politikatudományban elterjedt módszer, hogy a pártokat különböző tényezők – ideológiai tartalmuk vagy szervezeti jellegzetességeik – alapján tipizálják, és nagyobb egységekbe, ún. pártcsaládokba csoportosítják őket. A Klaus von Beyme által megalkotott tipológia nem alkalmazható teljes mértékben a magyarországi pártrendszerekre, hiszen a két világháború közötti és 1945 utáni Magyarországon a pártok alapvetően más társadalmi és közjogi közegben alakultak meg és működtek, mint Nyugat-Európában. A pártcsaládok szerinti csoportosítás előnyét abban látom, hogy összehasonlíthatóvá teszi egymással a különböző pártokat, régiótól és a politikai rendszer jellegétől függetlenül.

A harmadik fejezet szól a választási rendszerekről, a választójog szabályozásáról, és a rendszerbe épített biztonsági fékekről. A negyedik fejezettől kezdve immár mezoszinten folytattam a kutatásomat, és kizárólag Győr-Moson-Pozsony k. e. e. vármegyéék és Győr törvényhatósági jogú város vizsgálatára fordítottam a figyelmemet. Elhelyeztem a régiót a korszak gazdaságföldrajzi, nemzetiségi, felekezeti és politikai földrajzi térképén. Az ötödik fejezet a régió társadalmát keresztbemetsző, és ennél fogva pártképző törésvonalakat elemzi. A hatodik fejezetben a képviselők társadalmi, nemzetiségi, felekezeti háttérét mutattam be, és arra tettem kísérletet, hogy meghatározzam, milyen személyiségi karakterszempontok segítették elő vagy akadályozták a jelöltek érvényesülését. Végül a hetedik fejezet immár leíró jelleggel, az előző fejezetek információinak begyűjtésével bemutatta az egyes választások történetét, levéltári és sajtóforrások alapján.

3. Eredmények

Arra a megállapításra jutottam a választások történetét tanulmányozva, hogy a k. e. e. vármegyék, utóbb (1945-től) Győr-Moson megye pártrendszer nem egyszerű leképeződése volt az országos pártrendszernek, hanem – a régió hagyományaiból és a régiós társadalom törésvonalaiból következően – önálló arculattal rendelkezett. Ez megnyilvánult abban, hogy Győr törvényhatósági jogú város politikai életét a keresztényszocialista és szociáldemokrata politikai táborok dominanciája jellemezte. Ez több tényezőnek volt köszönhető. Egyrészt annak, hogy – ellentétben az egyéni választókerületekkel – Győrben pártlistára, és titkosan történt a szavazás, ami jobban kedvezett a pártpreferenciák szabad megvallásának, mint az egyéni választókerületekben a nyílt szavazás, amelyik a Horthy-korszak nagy részét jellemezte. Másrészt Győr nagyipari jellege kedvezett a keresztényszocialista és szociáldemokrata pártnak, amelyek tömegpártként arra törekedtek, hogy a munkásságot lefedjék. A kormánypárt rendszerint a keresztényszocialista párttal közös listát állított. Győr törvényhatósági jogú városban a liberális párt pozíciója mindvégig gyenge volt, és a választásokon a liberális szavazók megoszlottak a jobboldal (a keresztényszocialista-kormánypárti szövetség) és a szociáldemokrácia között. Győrt 1939-ig a politikai kétarcúság jellemezte: az 1. választókerületet (lényegében a Belvárost) a keresztényszocializmus dominanciája jellemezte; a 2. választókerület, amelyik a város nagyobb részét foglalta magában, pedig a szociáldemokrácia két világháború közötti történetének legjobb választóköre volt: 1922-1939 között mindvégig szociáldemokrata képviselőt küldött a parlamentbe.

Míg Győr városát a keresztényszocialista-szociáldemokrata tengely mentén történő polarizáltság jellemezte, addig Győr megye és az egykori Moson megye a mindenkor kormánypárt biztos hátszágának számított. A nyílt szavazás, a lokális társadalom elitjével való összefonódás mellett szerepet játszott a régió gazdaság- és társadalomtörténeti háttere. A trianoni békeszerződés fenntarthatatlanná tette az északnyugati régió és Ausztria között évszázadokon keresztül létezett természetes kapcsolatrendszert, Moson elveszítette a tej és a széna felvevőpiacát. Mindennek következtében a periférikus helyzetbe került régió lakossága érdekelt volt a revízió sikerében. A határszéli választókerületekben, Mosonszentjánosban, Rajkán és a szigetközi Halászában a lakosság motivált volt arra, hogy a kormánypártot támogassa. Ebben nem volt különbség német és magyar nemzetiségű lakosság között. Emellett azonban Győr megyében és a Szigetközben befolyásos volt a keresztényszocializmus is, amit nem tarthatunk meglepőnek, tekintettel a térségben a katolikus egyház tudatformáló és szocializációs szerepére.

Összességében azonban Győr és Moson megyét a változékonyság jellemezte, szemben Győr törvényhatósági jogú város nagyfokú stabilitásával. Mivel az egyéni választókerületekben a szociáldemokrácia és a liberális pártok gyengék, szervezetlenek voltak, az 1920-as években és a 30-as évek elején még a keresztényszocializmus volt a fő ellenfél a kormánypárt számára. Győr és Moson megyében az 1930-as években a rendszerellenes érzület az FKGP, majd a 30-as évek közepétől a Pálffy Fidél gróf által vezetett Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Párt (EMNSZP) támogatásában jelentkezett. Mindkét párt a helyben népszerű személyiségekre támaszkodott, annak érdekében, hogy a kormánypárt mély társadalmi beágyazottságát ellensúlyozza. Győr városában azonban egyik irányzat sem volt domináns, az FKGP és az EMNSZP mindvégig agrárbázisú pártok voltak. Ezért valószínűsíthető, hogy az FKGP szavazóinak győri növekedése mögött a korábbi nemzeti konzervatív, illetve keresztényszocialista pártcsaládok szavazói álltak (míg 1945 előtt az FKGP jelentéktelen volt Győrben, 1945-ben 35,86%-ot szerzett, ami nem mutatta reálisan a párt támogatottságát).

Győr-Moson-Pozsony k. e. e. vármegyék és Győr törvényhatósági jogú város egy sajátos politikai régióba illeszkedtek; ennek a régiónak a jellemzői a nemzeti konzervatív, illetve keresztényszocialista tradíció korszakokon és politikai rendszereken átívelő továbbélése, amelyik a Horthy-korszakban a mindenkori kormánypárt és a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt (KGSZP), az 1945-ös választáson az FKGP, 1947-ben a Demokrata Néppárt (DNP) választási eredményeiben mutatkozott meg. Ugyancsak markáns vonásnak tekinthető a liberális irányzat régiós gyengesége. Általában jellemző, hogy a korabeli centrum és baloldal – a liberális és szociáldemokrata pártok – Győr törvényhatósági jogú városban bizonyult sikeresnek, a vidéki hátszágban azonban nagyon gyengék voltak a pozíciói, míg a kormánypárt a vidéki választókerületekben ért el sikereket, a keresztényszocialista irányzat befolyása pedig nagyjából kiegyenlített volt a régiós centrum és a vidék között.

Az 1944-45-ös időszak törést jelentett a régió pártpolitikájában. A korábbi nemzeti konzervatív, keresztényszocialista pártcsaládok összeomlottak, ez azonban nem jelentette a korábbi attitűdök megváltozását. 1945-ben az FKGP, 1947-ben a DNP tudta magához vonzani azt a szavazótábor, amelyik a korábbi nemzeti konzervatív és keresztényszocialista pártokhoz kötődött. Győr-Moson megye és Győr városának választásföldrajzi vizsgálata alapján arra következtethetünk, hogy a DNP lépett a széthulló FKGP örökébe. A politikai attitűdök tehát nem tűntek el, hanem konvertálódtak az 1945 utáni új összetételű pártrendszerhez.

Azt a kérdést is megvizsgáltam, hogy milyen tényezők segítették elő az egyes jelöltek helyzetét. Feltártam a jelöltek foglalkozási, nemzetiségi és felekezeti háttérét, majd mélyfúrásokat végeztem, amelyekkel azt igyekeztem bizonyítani, hogy a perszonális tényező, a helyi beágyazottság és kapcsolati tőke fontos szempont volt a jelöltek kiválogatódásában: azoknak a jelölteknek volt esélyük reálisan a megválasztásra, akiknek a karaktervonásai minél jobban megközelítették a régió társadalmának szerkezetét. Megpróbáltam alátámasztani, hogy – Segfried nyomán – az „embernek” és a „zászlónak” szóló voksok nem mindig estek egybe, vagyis egy személy megválasztása nem mindig jelentette az adott politikai irányzat magas fokú támogatottságát: a személyiség lokális közösségbe ágyazottsága, és ezzel járó információs tőke a politikai siker emeltyűjeként szolgált, nem csupán az egyéni választókerületekben, hanem Győr törvényhatósági jogú város listás kerületeiben is.

A képviselőjelöltek személyéről készített elít kutatásból levonhatóak következtetések arra, hogy a helyi szín mennyiben befolyásolta a képviselőjelöltek teljesítményét. Feltűnő, ám a felekezeti mintázat következtében nem meglepő, hogy a Horthy-korszakban milyen magas volt a római katolikus papok aránya a jelöltek között. Azok közül, akik mandátumot is szereztek, hárman keresztényszocialista, két pap-képviselő kormánypárti, egy pedig pártonkívüli jelöltként indult. Ezt magyarázza, hogy az északnyugati régióban a római katolikus egyház hagyományosan, az ellenreformáció óta befolyással rendelkezett, és a katolikus papok igen aktív szerepet töltöttek be a római katolikus régió közéletében. Előfordult olyan eset, hogy egy választókerületben két katolikus pap lépett fel jelöltként egymás ellenében: 1922-ben a halászi kerületben Németh Vince magyaróvári plébános a kormánypárt színeiben és Fórika János mosondarnói plébános pártonkívüliként. 1945 után a katolikus papok kikerültek a jelöltek sorából, viszont a paraszt és munkás foglalkozásúak aránya növekedett: az előbbieket képezték az összes megválasztott képviselő 24%-át, az utóbbiak 33%-át. A paraszti képviselők tagozódása is változott: a Horthy-korszakban három paraszti háttérű jelöltet választottak képviselővé, akik közül ketten a vagyonos parasztságot képviselték. 1945 után a (listán) megválasztott paraszti képviselők szociológiai szempontból valamennyien a közép- és kisparasztságot reprezentálták. A Horthy-korszakban munkások csak Győr törvényhatósági jogú városban, és csak az MSZDP listáján indultak el.

A német nemzetiségű jelöltek valamennyien a k. e. e. vármegyék mosoni részén indultak el. A Horthy-korszakban a kormánypárt által indított jelöltek részéről legkevesebb 7 fő, az FKGP színeiben 3 fő volt német nemzetiségű, mindkét párt esetében a jelöltek 50%-a (a párthovatartozás nem nyomott annyit a latban, mint az ismertség: például Lang Lénárd

pártonkívüliként lépett fel, és később csatlakozott az FKGP-hez). A megválasztott képviselők mintegy negyedét (21%) a német nemzetiségűek tették ki. Ugyanakkor a Pálffy-féle EMNSZP csak magyar nemzetiségű jelöltet indított, ami önmagában véve is cáfolja azt a mítoszt, hogy a nemzetiszocialisták a német nemzetiségű szavazók megnyerésére törekedtek. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt Titkársága 1936. július 2-án kérdőívet küldött a helyi párszervezetekhez, amelyben arra kérték őket, hogy mérjék fel a területükön működő nemzetiszocialista, nyilas pártok erejét és támogatottságát. A válaszok, a szociáldemokrata jelentések cáfolják azt a feltételezést, hogy Pálffy pártjának erejét a német választók adták volna, és felhívták a figyelmet Pálffy szociális programjára és személyes népszerűségére.

A beszámolóból, és a választási eredményekből kiderül, hogy a szélsőjobboldali párt nemcsak Moson németek lakta részén, hanem Magyaróváron és a csaknem homogén magyar nemzetiségű Győr megyében, egyebek között a Győr környéki falvak földműves népességében is elmélyítette támogatottságát. A szociáldemokraták hangsúlyozták, hogy Pálffy mozgalma elsősorban falun erős, annál gyengébb Győrben (ez a véleményük nem meglepő, hiszen az ország második ipari centrumában a szociáldemokrata-keresztényszocialista politikai tagozódás „lefedte a piacot”, és nem kedvezett egy új tömegmozgalom kialakulásának). Vagyis a nemzetiszocialista irányzat ereje és a nemzetiségi arányok között nem mutatható ki korreláció.

A jelöltek összetételéből egyértelműen kiderül, hogy az leképezte az adott politikai lokalitás társadalmi szerkezetét, és ezt meghatározónak tekintjük a sikerekben és kudarokban. A jelöltek megválasztásában szerepet játszott az, hogy az illető személyek karaktere megfelelt-e a választók értékeinek, és a regionális és lokális nemzetiségi és felekezeti mintázatnak.

4. A disszertáció témájához kapcsolódó publikációs tevékenység

Tanulmányok:

A Szociáldemokrata Párt és a Magyar Kommunista Párt Mosonmagyaróváron és a magyaróvári járásban (1945-1947). Moson Megyei Műhely, XI. évf., 2.sz., (2008), 39-62.

Testvér(párt)harc helyi szinten. A Szociáldemokrata Párt és a Magyar Kommunista Párt az 1945-ös mosonmagyaróvári választáson. In: Balogh Róbert-Farmasi József (szerk.): Útvesztő a paradicsomba. Periféria, modernizáció és demokráciakísérletek Magyarországon. Generáció 2020 Egyesület, Bp., 2009. 108-129.

Két választás között – a második világháború utáni politikai és társadalmi átmenet időszakának jellegzetességei Győr-Moson megyében (1945-1947). In: Első Század. Rendszerváltások. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Hallgatói Önkormányzatának kiadványa, Bp., 2010. 109-140.

„Jó szocialista és jó polgár” Egy Horthy-korszakbeli munkáspolitikus pályája, Arrabona, 49. évf., 2. sz. (2011.), 109-126.

Egy hagyomány nélküli párt Győr-Moson megyében, Moson Megyei Műhely, XIV. évf., 2. sz. (2011.) 25-38.

„A néppel a népért”? A Nemzeti Parasztpárt Győr-Moson megyében, Kommentár, 9. évf., 3. sz. (2013.) 71-84.

Liberális demokrata pártok és jelöltek a Horthy-korszak győri parlamenti képviselőválasztásain, 50. évf., 2. sz. (2014.) 99-118.

Konferenciák:

Két választás között – a második világháború utáni politikai és társadalmi átmenet időszakának jellegzetességei Győr-Moson megyében (1945-47) - Rendszerváltások a történelemben. ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola. 2009. november 25.

„A néppel a népért”? A Nemzeti Parasztpárt és Győr-Moson megye társadalma (1945-1947) - Nyitott társadalomtörténet. Szervezte: ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola Társadalom- és Gazdaságtörténeti Doktori Program. 2011. június 22.

Egy „jó szocialista és jó polgár”. Egy győri szociáldemokrata képviselő pályája és a győri társadalom - Nyitott társadalomtörténet. Szervezte: ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola Társadalom- és Gazdaságtörténeti Doktori Program. 2012. június 6. *Egy „jó szocialista és jó polgár”.*

Könyvismertetőik:

Közyűlést választ a főváros, Múltunk, LVI. évf., 4. sz. (2011.) 251-256.

Egy sokarcú pártcsalád nyomában, Múltunk, LVIII. évf., 1. sz. (2013.) 274-282.

Szavazás a „bűnös” fővárosban, Múltunk, LIX. évf., 3. sz. (2014.) 221-232.

Előkészületben:

Mosonmagyaróvár története 1849-től 1919-ig, Mosonmagyaróvár története 1920-tól 1945-ig. *Utak és folyók ölelésében. Mosonmagyaróvár története.* Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata, 2015. 185-216., 187-248.